

о. Юрій Мицик

МАТЕРІАЛИ ДО ІСТОРІЇ КРИМСЬКОГО ДИПЛОМАТАРІЮ КІНЦЯ XVI – СЕРЕДИНИ XVIII СТ.

В роки державної незалежності була висунута ідея створення Дипломатарію Кримського ханства і в Інституті української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України вона стала потроху втілюватися у життя. Нами зокрема була видана низка листів ханів та інших високопоставлених осіб Кримського ханства (часом у вигляді регестів) до гетьманів України, королів Речі Посполитої¹ тощо. Нині продовжуємо цю роботу.

Досить часто у 1978–2010 рр. нам доводилось проводити в Польщі кверенди – архівні пошуки джерел до історії України, в основному XVI–XVIII ст., і звичайно нам траплялися джерела до історії Кримського ханства. Ті з них, що були безпосередньо пов’язані з Гетьманщиною та Січчю, нами копіювалися, в інших випадках коротко викладався їхній зміст і так виникали регести, а часом джерела просто фіксувалися з тим, щоб у майбутньому до них повернутися. Однак тяжка хвороба, яка спіткала мене у 2010 р., змусила перервати науковий пошук у цьому напрямку. Однак, щоб наші стислі нотатки не пропали, ми вирішили опублікувати в надії, що вони придатуться дослідникам як своєрідні орієнтири, які полегшать їм пошукову роботу. Регести, які наводяться нижче, охоплюють 1595–1696 рр. і стосуються переважно листування верхівки Кримського ханства з представниками уряду Речі Посполитої.

¹ Див. наприклад: Ю.А. Мицик, *Нові джерела до історії українсько-кримських відносин у середині XVII ст. (за матеріалами “кримських справ”, Взаємодія культур Восточної Європи и Востока в переломные эпохи, Днепрпетровск 1996, с. 70–72; Ю. Мицик, *З джерел архіву Замойських до історії України і Молдавії XVI–XVII ст.*, Наукові записки НаУКМА, К. 1998, т. 3, с. 81–86; Ю.А. Мицик, *Документи “татарського відділу” АКВ АГАД*, Гуманітарний журнал 1 (Дніпропетровськ 2000) 3–11; Ю. Мицик, *З дипломатичного листування уряду Кримського ханства (друга половина XVI – початок XVIII ст.)*, Записки Наукового товариства імені Шевченка 240 (2000) 473–502; Ю. Мицик, *Регести документів “татарського відділу” Архіву Коронного в Варшаві (кінець XVI–XVII ст.)*, Україна в Центрально-Східній Європі, вип. 2, К. 2002, с. 318–365; *Документи з історії Національно-визвольної війни українського народу 1648–1658 рр.*, К. 2012–2015.*

Само собою подаємо повні тексти документів початку XVII ст. – 1750 р., які нами ще не друкувалися. Ці матеріали виявлені насамперед у великому за обсягом фоліанті № 3036, що зберігається в фонді “Архів Замоїських” Архіву Головного Актів Давніх (далі – АЗ АГАД). Тут знаходиться листування стосовно Січі і Кримського ханства, насамперед видатного державного і військового діяча Речі Посполитої князя Яна Замоїського, який служив трьом королям Речі Посполитої, зокрема був коронним канцлером (1578–1605), великим коронним гетьманом (1581–1605). Потім цей збірник доповнювався документацією Томаша Замоїського (обіймав посади коронного підканцлера у 1628–1635 рр. і канцлера 1635–1638 рр.) та інших представників цього князівського роду. Деякі документи були виявлені у складі аналогічного збірника № 3037. Документи збереглися переважно в копіях або в копіях перекладу листів з кримськотатарської на польську. Часом (документ № 1), ці копії написані дуже нерозбірливо. Ряд документів виявлено в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки, яким ми користалися за його мікрофільмом, який зберігається в Національній бібліотеці в Варшаві (далі – БН) у відділі мікрофільмів (далі – ВМ). Також використали матеріали книги № 25 з фонду “Посольські книги (Libri legationum)” та один документ з “турецького відділу” ф. “Архів коронний у Варшаві” (далі – АКВ). Ще один документ нам несподівано вдалося виявити в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі – ІР НБУВ), причому він зберігся і в оригіналі², і в тогочасному перекладі³. Це був лист кримського хана до київського воєводи у 1741–1752 рр. М. Леонтєва (1672–1752). Отже, тут всього представлено 5 повних текстів документів і 79 регестів, переважно дуже лаконічних. Це майже виключно листи, хоча ми подали також дві конфесати (татарина Алі-паші (№ 4) та молдаванина Федора (регести № 13), врахувавши велику цінність цієї категорії джерел, яка проливає світло на тільки на військові дії, але якоюсь мірою і на внутрішню історію ханства.

Ці матеріали дещо поповнюють майбутній Дипломатарій Кримського ханства, проливають світло на дипломатичні відно-

² Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі – ІР НБУВ), ф. I, № 62332.

³ *Ibid.*, № 62333.

сини Кримського ханства з Річчю Посполитою, меншою мірою з Січчю та Гетьманщиною і іншими державами (Османська імперія, Російська імперія), є навіть дані про кримське посольство в Данію. Особливий інтерес являють документи, де йдеться про українсько-кримський військовий союз 20-х рр. XVII ст. У низці документів йдеться про військове протиборство ханства з сусідніми державами. Мається на увазі передусім участь Кримського ханства у війні Речі Посполитої проти об'єднаних Молдавії й Валахії, участь у воєнних діях в Україні в часи гетьмана Павла Тетері та Петра Дорошенка. Пролівається трохи світла і на родинні стосунки державної еліти Кримського ханства тощо.

Зазначимо, що такі скорочення як “в. м.” (ваша милість), “й. к. м.” (його королівська милість) не розшифровуються в публікації, а нерозбірливі слова помічені таким знаком: (...)*.

Сподіваємось, що подані нижче матеріали стануть у нагоді дослідникам історії Кримського ханства.

* * *

№ 1

Початок XVII ст. – Лист Ширин-мурзи до невідомої високопоставленої особи Речі Посполитої, можливо до коронного канцлера і великого коронного гетьмана Яна Замойського.

“Przez list mój w dobrem zdrowiu ja, komu to wiedzieć należy, oznajmuje, Szyryn-murza. O czo car prosi przyjacielsko duszy moi poki nasz Pan Bóg będzie chowac z waszmość (?) przyjacielskie jeszcze i jeszcze i braterski list posyłam od nas. Całe słowa braterskie jeszcze i jeszcze braterskie oznajmujem, jakożmy prosiły duszo naszo ciebie, tak tylko z wielką nędzą w. m. prosimy w. m.; list posyłam przez tem (...)* jeszcze jako i pierwiej prosil nie z rozkoszy my (?) w. mść., prosim (?) bywszy kilka raz ni z czym przyjechałi, tak od tego czasu w. mość prosim, moj brat, do moich uszu to włożył i dobrego człowieka, któryby się z tego dobrze dowiedział chęnci w. m., zawsze potrzebować będę. Przez pisanie swoje dowiedzieć się mamy, przez dobrego towarzysza i uzzy inszych ludzi niech nie wiedzą. Rychło o co proszę, bratku posyłam, jedną dobroc do jednego ucha włożywszy,

insze nie takowe są, mógł bym swoje dusze włożysz. Racz w. m. tak wiedzieć i o co dobrego w. m., proszę tego czasu zniegiem (?) przyjezdziem, ludi wziąwszy nacze[l]nych, uderzym, niech po nas tego nie rozumiją, żebyśmy mieli spać”.

АГАД, ф. “АЗ”, арк. 340, тогочасна копія

Переклад

Я, Ширин-мурза, у доброму здоров’ї повідомляю про це своїм листом тим, кому належить. Про що цар по-дружньому просить мою душу поки наш Господь Бог буде зберігати ще і ще приятель з вашою мостю (?) і братерський лист посилаю від нас. Цілком братерські слова ще і ще повідомляємо, і як ми просили наші душі, так тільки з великою нуждою в. м. просимо в. м.; посилаю лист через (...)* ще як і раніше просив, не з примхи (?) ми в. мость, просимо (?) кілька разів приїжджали ні з чим, так з того часу в. мость просимо, мій брате, до моїх вух це вклав і доброго чоловіка, котрий добре знає наміри в. м., завжди буду потребувати. Через лист свій ми маємо довідатися, через доброго товариша і (про це) вуха інших людей нехай не знають. Швидко про те, що прошу, брате посилай, одну доброту в одне вухо вклавши, інші є не такими, міг би свою душу вкласти. Зволь в. м. так знати про що добре в. м., прошу в цей час знегием (?) приїдемо, взявши начальних людей і вдаримо, нехай не думають про нас, щоб ми мали спати.

№ 2

1665, не пізніше 16 лютого. – Бахчисарай. – Лист візира Кайтас-аги до гетьмана Павла Тетері.

“Mnie wielce mści panie hetmanie zaporozcki,
mój wielce mści panie i bracie!

Pisanie wści m. pana doszło nas przez jeo mści pana Czeczila, rotmistrza wojskowego, ord od nas potrzebując. By iście co dobrego sprawić mogło zalodow (?) umyślił to han jeo mści, pan mój, z nami wszystkiemi, bi ordy nahajskie z Białogrodu powróciwszy, Dniepru nie przechodząc na naszą stronę, tam prostowali, gdzieby nieprzyjaciela znaleźć mieli, przy swoim uporze zostającego. Da P. Bóg i inne wszystkie za temi już chodząc gotowe będą, ponieważ nie mamy innego nieprzyjaciela do zabawy, oprócz

tego, którzy teraz przeciwko w. m. pana i Wojska Zaporozkiemu, także i nam jest sprzeciwny. Nadzieja w Bogu, że on nas przy naszej słusznej pomocy, a ich zamysły pomiesza. Któremu ja zdrowia i wszelkiej szczęśliwości zwycięstwa nad nieprzyjacioły zażywać życzymy.

Dan z Bakcisaraju d. ____ anno 1665.

W. m., m. panu wszego добра зичливиы брат Кайтас Ага, везыр.”

АГАД, ф. “АЗ”, № 3036, с. 202, тогочасна копія.

Запис на наступній сторінці:

“Kopia listu Kajtas Agi, wezyra, pisanego do je. m. p. hetmana Wojsk jeo k. mści Zaporozkich”, тобто “Копія листа Кайтас Аги, візира, писаного до його мості пана гетьмана Військ його королівської мості Запорозьких”

Переклад

Мені вельми мостивий пане гетьмане запорозький,
мій вельми мость пане і брате!

Лист ваш мості м. пана дійшов нас через його мость пана Чечіля, військового ротмістра, потребуючи від нас орд. Щоб щось добре вчинити (...) * умислив це хан його мость, мій пан, з нами всіма, щоб ногайські орди з Білгорода повернувши, Дніпра не переходячи на наш бік, туди йшли, де б могли знайти неприятеля, який чинить опір. Дасть Господь Бог і всі інші за цими вже будуть готові піти, бо не маємо іншого неприятеля, крім того, котрий тепер проти в. м. пана і Війська Запорозького, також і нам супротивний. Надія на Бога, що Він нас у нашій справі потішить, а їхні замисли змішає.

Котрому я здоров’я і всілякого щастя і звитяги над неприятелями зичу.

Дано з Бахчисараю дня ____ 1665 року.

В. м., м. пану всього добра зичливиы брат Кайтас Ага, візир.”

№ 3

1665, не пізніше 16 лютого. – Бахчисарай (?). – Лист візира Кайтас-аги до київського воєводи Стефана Чарнецького.

“Jaśnie wielmożny wojewodo kijowski, bracie nasz!

Pisanie w. m., m. m. pana, doszło przez j. mśc pana Czczela, rotmistrza j. k. m., potrzebując ord, aby się co dobrego mogło (...) pana

j. m. to hanem j. mści moi ordy nahajskie z Białogrodu wyprawiwszy, Dniepra nie przechodząc, do w. m. m. pana; sprawa to się da Pan Bóg może stać za dni najdalej trzydzieści zosobna i wszystkie ordy co ich może być, da Pan Boh sprawie gotowi jesteśmy przeciwko nieprzyjacielowi przykazawszy onym, żeby we wszystkim jako może być dosyć czynili, trzymaj, bo w. m. m. panej poratowanie i niżej przynajmniej, że uczyniły (...) * w. m., m. pana, nastąpiła, wszystkim gotowi (...) * swoim za (...) * moim, to u mnie w. m., m. pan, i brat trzymaj za (...) * ktoremu ja zawsze życzliwym przyjacielem bratem zostaje w. m. m. pana w. mści, m. m. pana wszego dobrego życzliwy brat Kajtas Aga, ord krymskich m. p.”

АГАД, ф. “АЗ”, № 3036, с. 201, тогочасна копія

Переклад

Ясновельможний київський воєвода, брат наш!

Лист в. м., м. м. пана, дійшов через й. мость пана Чечеля, ротмістра й. к. м., потребуючи орд, щоб щось добре вчинити (...) * пана й. м. ханом його мості, мої ногайські орди з Білгорода відправивши, Дніпра не переходячи, (йшли) до б в. м. м. пана; ця справа, дасть Господь Бог, може статись максимум за тридцять днів, зокрема і всі орди що тільки їх може бути, дасть Господь Бог, (на) справу готові проти неприятеля, наказавши їм, щоб у всьому як може бути досить чинили, тримай, бо в. м. м. пану порятунок і принаймні нижче (?), що вчинили (...) * в. м., м. пана настала, у всьому готові (...) * своїм за (...) * моїм, то у мене в. м., м. пан і брат, тримай за (...) *.

Котрому я завжди зичливим приятелем і братом залишаюся в. м. м. пана всього доброго зичливий брат Кайтас Ага, орд кримських (візир -?), рукою власною.”

№ 4

1696, травня 25. – Окопи. – “Конфесата” полоненого молдаванина Федора Волошина, якого привів з Окопів Костин.

1. Каже, що орда є велика маса, але тільки один солтан.
2. Один паша, котрий має 70 яничар, а ще при ньому тисяча спахі, 6 гармат, кількадесят возів з боєприпасами, котрі не йдуть (?) до Кам'янця.

3. Цей же паша візьме з собою 6 гармат, ці гармати є (...)*, гранат і лопат чотири вози. Вся орда з ним прийде під Окопи здобувати їх.

4. Цей же паша має вдарити від Язловецької брами. Орда ж біля Дністра збирається (?) і добувати Кам'янецьку браму, щоб не допустити до води, бо турки мали раду: як за три дні відрізати Окопи від води і тоді наші змушені будуть піддатися.

5. Цей же паша мав ударити сюди п'ятницю, але (...) * не впорядковані, тоді певно в неділю будуть тут.

6. Тахари (?), котрої є на три роки, бо вся орда везла тільки з Ясс тисячу возів.

7. Молдавський господар тут не був, тільки його гетьман на ім'я Богдан, котрий ще тут є при паші і має при собі понад триста валахів. Але як турки приступлять (?), ці прийдуть з Ясс зі своїми молдавськими озброєними людьми.

8. Гранат два вози, кам'янецьких яничар п'ятсот, котрі також йдуть сюди, тільки варту в брамах залишили. Але ці кам'янецькі яничари мало мають зброї, мусять (тут) дати (зброю) і запальвальні шнури.

9. Ці турки сюди йдуть з табором.

10. Ці ж турки і орда якщо тут не будуть мати успіху, тоді повертаючись, вдарять на Сочаву і Долгопіль (Dołhorol).

11. Орда двічі була загонах (szambule), але людей не привели, тільки бидло”.

БН.-ВР-№ IV.6900 (з зібрання Чоловського), арк. 47зв., тогочасна копія

№ 5

**1750, не раніше 21 листопада. – Бахчисарай (?). –
Лист кримського хана Арслан-Гірея до М.І. Леонт'єва,
київського генерал-губернатора.**

“Перевод с письма хана крымского Арслан-Гирей хана, писанного к его высокопревосходительству гсдну генерал-аншефу кавалеру и Киевской губернии генерал-губернатору Михайлу Ивановичу Леонтиеву, полученное ноября 21 дня 1750 году.

В начале того письма узол, в котором изображено: “Арслан Гирей хан, сн Девлет Гирей хана слово наше:

В Месийском законе между министрами славны и в Иисуса верующем народы между великими гдми избранный, нне киевский генерал, высокопочтенный истенный приятель наш Михайла Иванович Леонтиев. Жизнь вашу да окончанием Бг благословит. Отдав вашему превосходителству пристойно дружеския и любительныя поздравления, желаем ведать о вашем благополучном пребывании и при том чрез сие уведомляется во втором вашем дружеском писании с присланным порутчиком изяснять имели, якобы известно вас учинилось, что Корсунского куреня Грицка Бардака да Плустановского куреня Василья Кероче[н]ка, называемых казаков ваших, Мухамед-баша, Гезенов сн, зазвав в дом свой напоя, пияних за шестьдесят левков продал; который означенной паша посадя в лотку, приказал ответ в урочище Кодофа бай и на катаргу Мандал оглу называемую за ста за двадцат левков перепродать велел, а куда та катарга или галера отошла, о том неизвестно. О сем де кошовый атоман со всеми отаманами и старшинами вообще вас, приятеля моего, уведомляя, просили, чтоб тех козаков в каком месте у кого быть ни могли, нашедши, свободу оным учинить. И по сил между обоими империями заключенного мирнаго трактата держающих чинить непристойные такая поступки наказать и из вышеозначенного дружеского вашего писания обо всем мы довольно уведомились. А понеже ваша в здешних странах будучи нам подчинен того ради как у онаго паши о вышеозначенном обстоятельстве, так и у протчих публично спрашивали и осведомлялися, о которых и напред сего от кошевого атамана к нам писано было, о чем для исследования со всякою справедливостию старания прилагать не оставили, а по следству явилася не два человека, точию один казак приеживал; которой окончав свое дело, добропорядочно из границ ачаковских в добром здравии выехал. Також ачаковской паша уведомляет нас, что для удостоверения присланнаго от кошаваго атамана казака в урочище Коджабай, в стоящую там галеру, называемую Мандал (?) Оглу, водили, точию в ней не сыскал; а потом сказал, что оные де казаки переведены на галеру или на катаргу, называемую Мариор. Которая стояла против ачаковских границ на якоре, которого казака принуждены были и туда для лутчаго уверения и смотрения отвесьть, токмо и так не нашлись. А напоследок

выше упомянутой паша присланного казака к кошевому атаману возвратно и отъправил.

А понеже от вечно презывающей (?) блистательной Порт[ы] как всегда возстановленные и утвержденные мирные кондиции охранять и защищать рачение прилагается, так и от произходящих между оными несогласей и непристойных поступков удаляться и охраняться повелевается и о том особливо пашам и знатным пограничным командирам между собою переписку иметь накрепчайше подтверждается и служители вечно блистательной Порты все, что касается в противность заключенного высокомонаршеского трактата, от кого всевозможными силами весьма далече убегают и удаляются; противников же высокомонаршескому заключенному трактату без упущения времени наказанию предавать, правами утверждено и определено пашам блистательной же Порты, что казаков забирать и продавать по изображению ворами б[ы]ть (?) от древле обыкновения не б[ы]вало. И нне таких погрешностей чинимых не имеется, как то явно и видно, что же казаки объявляют вам сие не иное что, точию закрывания ради чинимых своих погрешностей, плутовства и воровства вселожно, которым верить никаким образом нельзя. А нне просили вы дружески, чтоб о сем деле възыскание и следствие учинить. Того ради по дружескому вашему писму и прошению о выше означенном обстоятельстве нне к пребывающему ачаковскому сиятельному его высокопревосходительству Мухамед-паше писано. Которой вторично о сем деле възыскание учинить имеет чинимых своих погрешностей, плутовства и воровства вселожно, которым верить никаким образом нельзя. А нне просили вы дружески, чтоб о сем деле възыскание и следствие учинить. Того ради по дружескому вашему писму и прошению о выше означенном обстоятельстве нне к пребывающему ачаковскому сиятельному его высокопревосходительству Мухамед-паше писано. Которой вторично о сем деле възыскание учинить имеет и по уведомлении нас не оставит и мы обо всем обстоятельно, что произойдет, вас, приятеля моего, уведомить, о чем имеете быть (?) извесны. Чего ради написав сие писмо, до вас отъправил и как на ваше желание от высоко упомянутого паши ответ получится, со обстоятельством уведомить вас не оставим. А в пребывании всегда в охранении и наблюдении мир-

ных кондицей. Почему и вы таким же образом старание свое прилагать нео[т]менно имеете, в чем мы и надежду имеем.

При всех писмах как имя ханское, так печать и титул равен(?)”.

ІР НБУ, ф. І, № 62333, тогочасний переклад російською

РЕГЕСТИ:

№ 1

1595 (?). – Лист Ширин-мурзи до невідомого.

Надсилаю братній лист. Я готовий до ваших послуг. Прошу відповісти.

АГАД, ф. “АЗ”, № 3036, с. 340, тогочасна копія

№ 2

1596, грудня 20. – Лист хана до невідомого.

Лист ми віддали до рук Янкулу (?) і Каракайман-аги. Мова йде про татарське військо задля страху Михая. А тепер султан вчинив йому (...)*, а Михаю послав (...)*

Запевнення в приязні.

АГАД, ф. “АЗ”, № 3036, с. 342–343, тогочасна копія

№ 3

1596 р. – Лист кримського хана Гази-Гірея II до молдавського господаря Михая Хороброго.

Султан послав мене до Валаської землі, щоб був з тобою, щоб повоював землі до Ардельської (Ardelskiej) землі. Я вчинив перемир'я з канцлером (Яном Замойським – Ю.М.), але султан не був цьому радий: чому не схопив канцлера, щоб його відіслати до султана. Він гнівався за те, що я сам вчинив перемир'я з канцлером і Молдавською землею. Тому я пішов назад із землі і дав сатисфакцію султану. Ми маємо привілеї від батька.

Я послав до в. м. свого слугу Хусейна. Я був у в'язеню в Персії. Землі з цього боку Дунаю до самого Адріанополя татари поपालять і завоюють. Якщо буде воля короля дати йому допомогу, то я дам. “Турецький задум полягає в тому, щоб весь світ спалити вог-

нем”. Все зрозумієш від мого слуги Хусейна, щоб ти його відіслав до мене. Маю надію, що ардельський воєвода, німецький король і московський цар будуть зі мною. Місто чи замок Азов (Azak): “туди прибудуть московські війська проти турків”. Ахмед-паша (Achmat basza) зрадив мене, спіймав мою людину і відіслав до султана”.

АГАД, ф. “АЗ”, № 3036, арк. 348, тогочасна копія

№ 4

1597, березня 27. – Бахчисарай. – Лист кримського хана Гази-Гірея II до молдавського господаря Михая Хороброго

Заради тебе, мого брата, я помирився з канцлером (Яном Замойським – *Ю.М.*) в Молдавії і послав до тебе Джан Ахмеда Челебі (Dzian Achmet Czelebija) з другим і третім послами, які згідно зі звичаєм добивалися упоминків за кілька років. Султан взяв моє царство і віддав моєму молодшому брату Фатх-Гірею (Fetigierejowi) (йдеться про хана Фатх-Гірея I, що панував у 1596 р.). Я повідомив вас про свої клопоти. Тепер султан довідавшись про мої справжні послуги й зрозумівши, що я йому потрібний, віддав мені моє царство і з цим прислав свого Хандам Агу (Chadam Agieja). Я посилаю до вас великого посла Джан Ахмет Челебі. Якщо вам треба приязні з Туреччиною, то я вас помирю.

АГАД, ф. “АЗ”, № 3036, арк. 351, тогочасна копія

№ 5

1597 (?). – Варшава. – Лист короля Речі Посполитої Сигізмунда III до кримського хана Гази-Гірея II

Ти послав до нас посла Джан Ахмеда Челебі. Наші піддані просили, щоб ми не надсилали упоминків, бо ти тричі нападав на нашу державу і чинив велику шкоду, що ми послали свої війська на Перекоп, Крим і Бахчисарай. Є перемир’я з султаном. Ти писав рік тому, турецький султан хотів тебе скинути з царства і ти просив нас прийняти в свою милість. Оскільки ти не хотів більше добиватися упоминків, ми вирішили порятувати тебе й доручили своїм послам до султана поклопотатися за тебе, щоб він залишив тебе на царстві. Але ти вже сам ублажав султана. Тепер ми відправляємо

свого посла Никодима Коссаковського. Він буде вести переговори щодо приязні і укладення договору з тобою.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 358–359, оригінал завірений печаткою

№ 6

1597 (?) – Лист короля Речі Посполитої Сигізмунда III до кримського хана Гази-Гірея II

З нашої столиці повертається твій посол Джан Ахмед Челебей. Ми відправили його з честю. Повідомляю, що наш гонець провів Мегмета Юносовича до твоєї землі.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 353–354, оригінал завірений печаткою

№ 7

1597 (?) – Лист високопоставленої особі Речі Посполитої до невідомого

Хан послав до нас свого посланця Ахмет-агу (Iachmet aga), котрого і раніше посилав тоді, коли у нього було забране царство (1596 р. – Ю.М.). Хан вдячний за приязнь й. к. м. Сказав теж посол, що Аблази-ага (Ablazyz aga), котрий є у хана великою людиною і є послом від хана до турецького султана, писав до хана з Константинополя, що султан готується їхати на війну.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 355, тогочасна копія

№ 8

1598 (?) – Бахчисарай. – Лист Саламат-Гірея, калги-солтана, до посла Речі Посполитої Н. Коссаковського(?)

Повідомляємо послу Коссаковському, що наш слуга Хаджі від Мехмеда прибуде і з ним і з скарбом ми негайно прийшли б до Білгорода для остаточного перемир'я.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 361, тогочасна копія

№ 9

1598 (?) – Лист посла Речі Посполитої Н. Коссаковського(?) до калги-солтана, царевича Саламат-Гірея

У відповідь на твій лист повідомляю, що не можу прибути до Білгорода, бо не маю повноважень від й. к. м. чинити посоль-

ство до когось іншого крім хана. Маю передати й упоминки, щоб укласти перемир'я й мир. Не маю листа від хана.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 362, тогочасна копія

№ 10

1598 (?). – Лист кримського хана Гази-Гірея II (?) до короля Речі Посполитої Сигізмунда III

До нас прибули послы з Туреччини Джантемир-ага і Мустафа Челебі, щоб упоминки й примирний лист взяти від пана Коссаковського. Взявши це, Мустафа мав їхати до Білгорода, а Джантемир королівським послом мав їхати до й. к. м. Коссаковський не міг погодитися з цим.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 363, тогочасна копія

№ 11

1599, вересня 16. – Лист посла Речі Посполитої Н. Коссаковського до короля Речі Посполитої Сигізмунда III

Надсилаю в. к. м. копію угоди про перемир'я. Послав і татарському цареві.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 362, тогочасна копія

№ 12

1599. – Лист Саламет-Гірея, калги-солтана, до короля Речі Посполитої Сигізмунда III

Мова йде про упоминки та приязнь.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 367–368, тогочасна копія

№ 13

1600, лютий (?). – “Конфесата” татарина Алі-паші

Алі походить з кримського міста Озу поблизу моря. Виріс на лицарському хлібі, був на Цоцорі (мається на увазі Цицорська битва 1620 р. – *Ю.М.*). Не хотів визнати, що є значного роду. Спіймали його козаки на урочищу, котре зветься Корсув (Korsuw) у 10 милях від Білої Церкви. Цей в'язень вийшов з Угорщини до Білгорода цієї зими з Нуралі-мурзою, з котрим було 500 кіннотників.

Там залишилося ще 5000 татар, котрими командують три мурзи: 1) Халі-мурза 2) Мустафа-мурза (це рідні брати) 3) Черкес-мурза. Коли Алі був у Білгороді, тоді ще чотири мурзи йшли до Білгорода з військом. Навесні мають виступити, але не знає як їх звать. З ними йшло багато війська, самі вступили в Білгород з сотнею кінноти. Бай-мурза і Алі-мурза командують цими людьми, що ходили під Білгород. 50 душ додалося тих, що вийшли з Угорщини. Старшого в Білгороді Зейнал-бега (Zeinalbeg) просили про більше військо ці два мурзи, але він не хотів дати, кажучи, що не годиться воювати і хан стратив би мене, якби я так вчинив. І вам буде в провину, коли хан про це дізнається. Потім вони нібито сказали, що ми розійдемося по домах. Заради здобичі йшли поля до князя Василя (на полях дописано “Острозького” – *Ю.М.*) кажучи, що він не брат канцлера і не помагає на неприятеля, ото ж наберемо там здобичі. Вже 4 тижні як вийшли з Білгорода, днів 25 йшли під Білу Церкву і начебто взяли 3 тисячі в’язнів. Тільки бидло й стада відбили козаки, а трьох з козаків було схоплено. Хан не знає про це, він є в Криму.

На питання: Чи думають татари йти на нас війною, відповів: Якщо хочете як тепер, тоді ні. Чув у Білгороді, що канцлер послав до хана, просячи війська на допомогу проти Москви. В Білгороді Ібрагім-паша, серб воєвода, є тепер великим сардаром. Один турок примчав до нього з новиною, що канцлер перемиг Михая. Дуже зрадив з усіма своїми і дав йому великі упоминки. Калга-солтан Саламет-Гірей і Ахмет, котрий був старшим при нинішньому султані, Керман-паша, а бендерський бей – Хасан.

АГАД, ф. “АЗ”, № 3036, арк. 370–371, тогочасна копія

№ 14

1624 р. – Лист Шахін-Гірея, калги-солтана, до короля Речі Посполитої Сигізмунда III

Мій брат – хан Мехмед-Гірей (Мухамед-Гірей II – *Ю.М.*). Турки з Джанібег-Гіреєм привезли до Кафи на 40 галерах трьох пашів і яничар. Протягом трьох місяців надходили війська з Константинополя. На четвертий місяць нам “з дніпровими козаками, найясніший королю Сигізмунде, брат наш, нам, Шахін-Гірею солтанові, брату вашому, в товариство прийшло триста козаків”.

Далі йде детальна розповідь про військові дії.

Ми розбили яничар, взяли замок Кафу. Ми з Польщею брати. Висловлює пропозиції щодо військового союзу. Дніпро – це кордон між татарами й Польщею. Татарське військо прийшло в Білгород, перейшло Дністер, спустошило Тягиню й Кілію. Просить про присилку допомоги, дніпрових козаків.

Говорить про персидського шаха Аббаса, котрий прислав шаблю хану.

АГАД, ф. “АЗ”, № 3036, арк. 392–395, тогочасна копія

№ 15

1624 (?) р. – Лист Мехмет-Шах-аги, ханського візира, до польного коронного гетьмана Речі Посполитої Станіслава Конецпольського

Посилаємо Бокі-Челебі з листом про козацьку сваволю. Козаки чинять шкоду. Просимо їх покарати і повернути наше добро.

АГАД, ф. “АЗ”, № 3036, арк. 396–397, тогочасна копія

№ 16

1628, серпня 20. – Лист кримського хана Мухамед-Гірея III і Шахін-Гірея, калги-солтана, до короля Речі Посполитої Сигізмунда III (?)

Тут міститься прохання про військову допомогу.

АГАД, ф. “АЗ”, № 3036, арк. 402, тогочасна копія

№ 17

1629, травня 29. – Лист Шахін-Гірея, калги-солтана, до короля Речі Посполитої Сигізмунда III

Мова йде про приязнь. Ми з братом (Мухамед-Гіреєм III – Ю.М.) підтвердили свою присягу перед Військом Запорозьким.

АГАД, ф. “АЗ”, № 3036, арк. 406–407, тогочасна копія

№ 18

20-ті рр. XVII ст. (?) – Лист Мехмет-аги до рациборського старости Яна Ольшевського

Мова йде про приязнь, про купців, щоб вільно було ходити на Телігул (Teliguł) “ловити рибу”. Ти просиш листів від хана і від

солтана. Я ж прошу, щоб в. м. тепер не пускав купців на Телігул, бо наша земля тепер недобре керується; тільки з Криму було кілька мурз: одного стратили, а інші повернулися до Криму. Кантемир-мурза з двома синами втік, тепер ми пильнуємо всіх.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 497, тогочасна копія

№ 19

1633 (?) р. – Лист коронного гетьмана Станіслава Конєцпольського до ханського візира Мехмед Шах-аги

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 417, тогочасна копія

№ 20

1633 (?) р. – Лист коронного гетьмана Станіслава Конєцпольського до білгородського мурзи Кантемира

Я послав на Запорожжя частину війська запорозьких козаків у доброму порядку і послушенстві, щоб вони там схопили свавільних, викоренили непослушних, попалили всі човни, внаслідок чого зробили б неможливим їхні морські походи. Але коли вони за моїм наказом виступили і вже були в дорозі, кримська орда напала на державу й. к. м. й чинила шкоди. Через це козаки мусили повернутися.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 417–418, тогочасна копія

№ 21

1633 (?) р. – Лист коронного гетьмана Станіслава Конєцпольського до Орак-мурзи

Лист аналогічного змісту з попереднім.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 418, тогочасна копія

№ 22

1633 (?) р. – Лист білгородського мурзи Кантемира до короля Речі Посполитої Сигізмунда III

Ми готуємось до війни проти Московської держави через те, що їхній цар не дотримується перемир'я.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 419, тогочасна копія

№ 23

1637, серпня 19. – Лист буджацьких мурз до великого коронного гетьмана Станіслава Конєцпольського

Цього листа було передано адресату Барі.

Тут йдеться про перехід мурз під протекцію Речі Посполитої. Листа підписали: Айтемир-бег, Орак-мурза, Салмаса (Salmassa)-мурза, Котліша (Kothlissa)-мурза, Тугєсса (Tugessa)-мурза, Веліша-мурза, Диртемиш-мурза.

АГАД, ф. "А3", № 3036, арк. 420, тогочасна копія

№ 24

1654, квітня 3. – “Кавалькада” хана Іслам-Гірея III до мечеті Шахзаде

Йде опис даної акції хана, яку описав Маріан Станіслав Яскульський – посол Речі Посполитої до Криму.

БН ВМ, № 37233, арк. 484зв.–485, мікрофільм, оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки

№ 25

1654 (?). – Посольство Султан-аги, посла хана Іслам-Гірея III до короля Яна Казимира у Варшаву на вальний сейм

БН ВМ, № 37233, арк. 485, мікрофільм, оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки

№ 26

1654 (?). – Лист хана Іслам-Гірея III до короля Яна Казимира

БН ВМ, № 37233, арк. 485–485зв, мікрофільм, оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки

№ 27

1654, травня 2. – Лист Субхана – Кази-аги до коронного підканцлера Анджея Тшебицького

БН ВМ, № 37233, арк. 485зв.–486, мікрофільм, оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки

№ 28

1654, травня 7. – Лист Камамет Ширин-мурзи до коронного канцлера Стефана Корицінського

БН ВМ, № 37233, арк. 485–485зв, мікрофільм, оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки

№ 29

1654. – Лист короля Яна Казимира до хана Іслам-Гірея III

*БН ВМ, № 37233, арк. 486–486 зв, мікрофільм,
оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки*

№ 30

**1654, липня 18. – Бахчисарай. – Лист калги-солтана Кази-Гірея до
короля Яна Казимира**

Повідомляє про смерть Іслам-Гірея III та обрання нового хана, Мухамед-Гірея IV.

*БН ВМ, № 37233, арк. 488зв.–492 зв, мікрофільм,
оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки*

№ 31

**1654, липня 18. – Лист короля Яна Казимира до калги-солтана
Кази-Гірея**

*БН ВМ, № 37233, арк. 488, мікрофільм,
оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки*

№ 32

**1654, не пізніше липня. – Лист коронного канцлера
Стефана Корицінського до ханського візира (Сефер-Кази-аги?)**

Дізнавшись про смерть Іслам-Гірея III, ми послали нові листи до нового хана, Мухамед-Гірея IV, нічого не змінюючи в їхньому змісті.

*БН ВМ, № 37233, арк. 487зв.–488, мікрофільм,
оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки*

№ 33

1654, не пізніше липня. – Лист коронного канцлера Стефана Корицінського до ханського візира (Сефер-Кази-аги?)

*БН ВМ, № 37233, арк. 488–488зв., мікрофільм,
оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки*

№ 34

**1654, після липня 18. – Договір Речі Посполитої з
Кримським ханством, який був привезений послом
Судейманом-агою 18.07. 1654 р. і який був присягнутий на сеймі**

*БН ВМ, № 37233, арк. 486зв.–487зв, мікрофільм
оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки*

№ 35

**1654, після липня 18. – Лист-відповідь Мухамед-Гірея IV
королю Яну Казимиру**

*БН ВМ, № 37233, арк. 493зв.–494 зв, мікрофільм,
оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки*

№ 36

**1654, серпня 6. – Інструкція Маріана Станіславу Яскульському,
послу Речі Посполитої до Кримського ханства**

*БН ВМ, № 37233, арк. 494зв.–495зв, мікрофільм,
оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки*

№ 37

**1654, листопада 16. – Лист Мухамед-Гірея IV до
короля Яна Казимира**

Мова йде повернення посла Сулейман-аги з Речі Посполитої
та про союз з нею проти Московської держави і козаків.

*БН ВМ, № 37233, арк. 495зв.–496, мікрофільм,
оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки*

№ 38

**1655 р. – Бахчисарай. – Лист Мухамед-Гірея IV до короля
Яна Казимира**

*БН ВМ, № 37233, арк. 505, мікрофільм,
оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки*

№ 39

1655 р. – Лист Мехмеда Шах-бея до короля Яна Казимира

*БН ВМ, № 37233, арк. 505, мікрофільм,
оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки*

№ 40

1655 р. – Лист Сефер Казі-Гірея до короля Яна Казимира

*БН ВМ, № 37233, арк. 505, мікрофільм,
оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки*

№ 41

**1655 р. – Лист Казі-Гірея, брата хана Мухамед-Гірея IV до короля
Яна Казимира**

*БН ВМ, № 37233, арк. 505зв, мікрофільм,
оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки*

№ 42

1655 р. – Лист Менглі-Гірея, сина хана Іслам-Гірея IV до короля Яна Казимира

БН ВМ, № 37233, арк. 505 зв, мікрофільм, оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки

№ 43

1655 р. – Лист Кази-Гірея, калги-солтана, до короля Яна Казимира

Згадує про мир, укладений небіжчиком Іслам-Гіреєм III з Річчю Посполитою у 1653 р. під Кам'янець-Подільським.

БН ВМ, № 37233, арк. 505зв.–506, мікрофільм, оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки

№ 44

1655 р. – Варшава. – Лист-відповідь короля Яна Казимира хану Мухамед-Гірею IV

БН ВМ, № 37233, арк. 506–506зв, мікрофільм, оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки

№ 45

1655 р. – Варшава. – Лист-відповідь короля Яна Казимира Менглі-Гірею

БН ВМ, № 37233, арк. 506–506 зв, мікрофільм, оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки

№ 46

1655 р. – Лист короля Яна Казимира до хана Мухамед-Гірея IV

Йдеться про солтанів з ордою, надісланих на допомогу Речі Посполитій.

БН ВМ, № 37233, арк. 509зв, мікрофільм, оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки

№ 47

1655 р. – “Проїжджий лист” короля Яна Казимира Медіан Кази, який за порадою короля відправився з посольством хана Мухамед-Гірея IV до Відня

БН ВМ, № 37233, арк. 498зв, мікрофільм, оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки

№ 48

1655 р. (?) – Статті договору хана Мухамед-Гірея IV з королем Яном Казимиром

БН ВМ, № 37233, арк. 498зв.–499, мікрофільм, оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки

№ 49

1655 р. – Лист Аділь-Гірея-солтана, брата хана Мухамед-Гірея IV до короля Яна Казимира

БН ВМ, № 37233, арк. 505 зв, мікрофільм, оригінал знаходиться в рукописі № 991 Курніцької бібліотеки

№ 50

1655–1656 рр. – Лист Субхан Казі-аги до короля Яна Казимира

Перестерігає про напад угорців, козаків і молдаван на Річ Посполиту. Чутки про те, що це робиться з наказу турецького султана, недостовірні.

АГАД, ф. “Архів коронний у Варшаві”, турецький відділ, тека 11-а, № 23, тогочасний польський переклад

№ 51

1665, не пізніше 16 лютого. – Бахчисарай. – Лист кримського хана Мухамед-Гірея IV до київського воєводи Стефана Чарнецького

До нас дійшов твій лист, щоб орди я швидше висилав. Ми готуючись, послали до Білгорода, щоб звідти наші ногайські орди, які там кочують, могли вийти в поля, на той бік Дніпра не переходячи, але просто в Україну рушили. Хочемо ногайців з дітьми й дружинами впровадити в Крим, а призначені орди від Дніпра послати.

АГАД, ф. “АЗ”, № 3036, арк. 428, тогочасна копія

№ 52

1667, не раніше серпня 8. – Лист Аділь-Гірея до короля Речі Посполитої Яна Казимира.

Йдеться про смерть Ієроніма Радзейовського, колишнього коронного підканцлера, також про “сваволню” козаків.

АГАД, ф. “АЗ”, № 3036, арк. 218–219зв., тогочасна копія

№ 53

1670, не раніше липня. – Москва. – Інформація про мирні переговори царя Олексія з кримським ханом Аділь-Гіреєм

Переклад у Варшаві у липні 1670 р. листа, присланого від царя до короля Речі Посполитої Михайла Вишневецького.

*АГАД, ф. “Посольські книги (Libri legationum)”,
№ 25, арк. 164зв.–169, тогочасна копія*

№ 54

1671, не раніше травня 18. – Лист кримського хана Аділь-Гірея до короля Речі Посполитої Михайла Вишневецького

*АГАД, ф. “Посольські книги (Libri legationum)”,
№ 25, арк. 201зв.–202, тогочасна копія*

№ 55

1671, не раніше травня 18. – Лист матері кримського хана Аділь-Гірея Ана-бїйм до короля Речі Посполитої Михайла Вишневецького

*АГАД, ф. “Посольські книги (Libri legationum)”,
№ 25, арк. 202зв., тогочасна копія*

№ 56

1671, травня 18. – Лист-відповідь короля Речі Посполитої Михайла Вишневецького до кримського хана Аділь-Гірея

*АГАД, ф. “Посольські книги (Libri legationum)”,
№ 25, арк. 201зв.–202, тогочасна копія*

№ 57

1671, жовтня 3. – Лист візира Ахмед-паші до коронного канцлера Анджея Ольшовського

Йдеться про “козацький народ”, який здавна тяжів до кримських панів. Особливо підтримує Туреччину Дорошенко, котрому султан прислав санджаки й каптан.

АГАД, ф. “АЗ”, № 3037, арк. 220–221, тогочасна копія

№ 58

1672, червня 13. – Лист кримського хана Селім-Гірея до короля Речі Посполитої Михайла Вишневецького

Йдеться про польсько-турецьку війну.

*АГАД, ф. “Посольські книги (Libri legationum)”,
№ 25, арк. 379–379зв. тогочасна копія*

№ 59

1672, червня 13. – Лист кримського хана Селім-Гірея до коронного підканцлера Речі Посполитої Анджея Ольшовського

Йдеться про польсько-турецьку війну.

*АГАД, ф. “Посольські книги (Libri legationum)”,
№ 25, арк. 379зв.–380зв., тогочасна копія*

№ 60

1672, не раніше червня 13. – Лист – відповідь короля Речі Посполитої Михайла Вишневецького до кримського хана Селім-Гірея

Цього листа було передано ханському послу Азамету.

*АГАД, ф. “Посольські книги (Libri legationum)”,
№ 25, арк. 380зв.–381зв., тогочасна копія*

№ 61

1672 р. – “Асекурація” (гарантія) кримського хана Селім-Гірея I (під Жванцем)

*АГАД, ф. “Посольські книги (Libri legationum)”,
№ 25, арк. 483, тогочасна копія*

№ 62

1672, червня 15. – Лист кримського хана Селім-Гірея I до короля Речі Посполитої Михайла Вишневецького

Мова йде про підготовку мирної угоди.

АГАД, ф. “АР”, відділ II, кн. 22, с. 827, тогочасна копія

№ 63

1673, квітня 4. – Лист невідомого до кримського хана Селім-Гірея I

*АГАД, ф. “Посольські книги (Libri legationum)”,
№ 25, арк. 488зв.–489, тогочасна копія*

№ 64

1675, січня 22. – Брацлав. – Лист короля Речі Посполитої Яна Собеського до кримського хана Селім-Гірея I

Коли ми застали в Барі моравського (!) бєя, то звільнили його і всіх його людей. Це – заради приязні з в. м. Ми відсилаємо в. м. цього бєя.

АГАД, ф. “АЗ”, № 3036, арк. 432, тогочасна копія

№ 65

1675, січня 22. – Брацлав. – Лист короля Речі Посполитої Яна Собеського до калги-солтана

Зміст листа майже тотожний попередньому.

АГАД, ф. "А3", № 3036, с. 432, тогочасна копія

№ 66

1675, січня 22. – Брацлав. – Лист короля Речі Посполитої Яна Собеського до візира кримського хана Селім-Гірея I

Зміст листа майже тотожний попередньому.

АГАД, ф. "А3", № 3036, арк. 432, тогочасна копія

№ 67

1675, січня 22. – Брацлав. – Лист короля Речі Посполитої Яна Собеського до нурадин-солтана

Зміст листа майже тотожний попередньому.

АГАД, ф. "А3", № 3036, арк. 434, тогочасна копія

№ 68

1675, січня 22. – Брацлав. – Лист короля Речі Посполитої Яна Собеського до ханського підскарбії Буташ-аги

У цьому листі міститься лише заголовок.

АГАД, ф. "А3", № 3036, арк. 434, тогочасна копія

№ 69

1675, березня 3. – Брацлав. – Лист короля Речі Посполитої Яна Собеського до нурадин-солтана Сефі-Гірея

Довідавшись, що в. м. в Україні, посилаємо до в. м. полковника Фрідріха Гребена і з ним реєстр в'язнів для обміну.

АГАД, ф. "А3", № 3036, арк. 435, тогочасна копія

№ 70

1675, березня 3. – Брацлав. – Лист короля Речі Посполитої Яна Собеського до Алі-ага, візира нурадин-солтана Сефі-Гірея

Зміст листа майже тотожний попередньому.

АГАД, ф. "А3", № 3036, арк. 435, тогочасна копія

№ 71

1675, березня 8. – Брацлав. – Лист короля Речі Посполитої Яна Собеського до нурадин-солтана Сефі-Гірея

Довідавшись, що в. м. в Україні, посилаємо до в. м. уродженого Фрідріха Гребена, слугу й жовніра, з реєстром в'язнів для обміну і щоб довідався про наших в'язнів в ордах.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 438, тогочасна копія

№ 72

1675, березня 8. – Брацлав. – Лист короля Речі Посполитої Яна Собеського до Алі-аги, візира нурадин-солтана Сефі-Гірея

Зміст листа майже тотожний попередньому.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 439, тогочасна копія

№ 73

1675, травня 3. – Золочів. – Лист короля Речі Посполитої Яна Собеського до Бекиш-аги

Посол хана Хусейн-мурза бей віддав нам лист в. м. про приязнь. Ми також цього хочемо. Постарайся, щоб нашому послу була дана швидка відповідь.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 446, тогочасна копія

№ 74

1675, травня 5. – Золочів. – Лист короля Речі Посполитої Яна Собеського до нурадин-солтана Сефі-Гірея

Взявши листа в. м., писаного з-під Кам'янки, бачимо, що ти дбаєш про повернення Гребена з листами від хана.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 447, тогочасна копія

№ 75

1675, травня 5. – Золочів. – Лист короля Речі Посполитої Яна Собеського до Аджі-Гірея солтана

Ми отримали листа в. м. про приязнь. Просимо підтримати Гребена і посприяти йому.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 447, тогочасна копія

№ 76

1675, травня 5. – Золочів. – Лист короля Речі Посполитої Яна Собеського до Алі-аги, візира нурадин-солтана Сефі-Гірея

Зміст листа майже тотожний попередньому.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 447, тогочасна копія

№ 76

1679 р. (?). – Лист криського хана Мурпа-Гірея до короля Речі Посполитої Яна Собеського

Я хан, посилаю як посла свого слугу Крим-Газі-агу. Прошу, щоб йому було дано як є звичай провідника і не затримуючи провели до Данії.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 484, тогочасна копія

№ 77

1679 р. (?) – Лист нурадин-солтана до коронного гетьмана, краківського каштеляна

Ми є в прикордонному замку. Ви з таким військом увійшли в Буджак, за що ми могли б напасти на вашу державу. До нас дійшла відомість, що в Молдавії чиняться великі шкоди бідним людям. Слушно було б якби утримували від цього війська і заборонили б такі дії і не обтяжували б Молдавську землю до повернення посла-нашого родича Хасан-аги. Якщо ж ваші люди не втримаються від цього, то й ми знаємо як помститися. Але краще залишатися в приязні.

АГАД, ф. "АЗ", № 3036, арк. 494–495, тогочасна копія

№ 78

1696, лютого 1. – Новина зі Львова

Кази-Гірей-солтан з кількома десятками тисяч орди пішов за Очаків і прийшов до Бугу. Сам з 6000 орди рушив до Дніпра для укріплення переправ на трьох місцях. Татари повернулись назад до Буджаку.

БН ВР, № IV, 6900 (з зібрання Чоловського), арк. 16, тогочасна копія

№ 79

1696, лютого 16. – Корсунь. – Лист начальника польського гарнізону в Корсуні молдавського ротмістра Синиці

Ханський син стоїть на Берестові з 17 000 татар й 700 яничар. “Ця Берестова між Самарою й Опочном”. Звідти пустили сильну орду, щоб грасувала за Дніпром. Вона почала свої дії і дійшла до Полтави й Миргороду, йде на Жовнин і Лубни, а Петрик з 50-тисячною ордою на кордоні за Дніпром.

БН ВР, № IV, 6900 (з зібрання Чоловського), арк. 34зв, тогочасна копія